

LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES TIESA

SPRIEDUMS

Latvijas Republikas vārdā

Rīgā 2020. gada 19. novembrī

lietā Nr. 2020-13-01

Satversmes tiesa šādā sastāvā: tiesas sēdes priekšsēdētāja Sanita Osipova, tiesneši Aldis Laviņš, Gunārs Kusiņš, Daiga Rezevska, Jānis Neimanis un Artūrs Kučs,

pēc personas D konstitucionālās sūdzības,

pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes 85. pantu un Satversmes tiesas likuma 16. panta 1. punktu, 17. panta pirmās daļas 11. punktu, kā arī 19.² un 28.¹ pantu,

rakstveida procesā 2020. gada 20. oktobra tiesas sēdē izskatīja lietu

„Par likuma „Par maternitātes un slimības apdrošināšanu” 10.⁴ panta ceturtais daļas 2. punkta un Valsts sociālo pabalstu likuma 7. panta 1.¹ daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 110. pantam”.

Konstatējošā daļa

1. Saeima 1995. gada 6. novembrī pieņēma likumu „Par maternitātes un slimības apdrošināšanu”, kas stājās spēkā 1997. gada 1. janvārī. Savukārt Valsts sociālo pabalstu likumu Saeima pieņēma 2002. gada 31. oktobrī un tas stājās spēkā 2003. gada 1. janvārī.

Ar 2013. gada 6. novembra likumu „Grozījumi likumā „Par maternitātes un slimības apdrošināšanu””, kas stājās spēkā 2014. gada 1. janvārī, likuma „Par

maternitātes un slimības apdrošināšanu” 10.⁴ pants citstarp tika papildināts ar ceturtais daļas 2. punktu, kas noteic, ka sociāli apdrošinātajai personai vienā apdrošināšanas gadījumā ir tiesības izvēlēties vecāku pabalstu bērna kopšanai līdz pusotra gada vecumam. Ar 2014. gada 23. oktobra likumu „Grozījumi likumā „Par maternitātes un slimības apdrošināšanu””, kas stājās spēkā 2014. gada 11. novembrī, minētajā tiesību normā tika izdarīti precizējoši grozījumi, nosakot, ka par vienu un to pašu bērnu personai ir tiesības izvēlēties vecāku pabalstu bērna kopšanai līdz pusotra gada vecumam.

Savukārt ar 2013. gada 17. oktobra likumu „Grozījumi Valsts sociālo pabalstu likumā”, kas stājās spēkā 2013. gada 20. novembrī, Valsts sociālo pabalstu likuma 7. pants papildināts ar 1.¹ daļu, kas noteic, ka bērna kopšanas pabalstu piešķir personai, kura kopj bērnu līdz divu gadu vecumam (turpmāk abas tiesību normas kopā arī – apstrīdētās normas).

2. Pieteikuma iesniedzēja – persona D (turpmāk – Pieteikuma iesniedzēja) – uzskata, ka apstrīdētās normas neatbilst Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 91. panta pirmajā teikumā ietvertajam vienlīdzības principam un Satversmes 110. pantam.

Pieteikuma iesniedzēja norāda, ka apstrīdētās normas neparedz iespēju pagarināt vecāku pabalsta un bērna kopšanas pabalsta izmaksas periodu, pamatojoties uz bērna individuālajām vajadzībām. Proti, Pieteikuma iesniedzējai bērns piedzimis priekšlaikus, tādēļ apstrīdēto normu piemērošanas rezultātā viņa minētos pabalstus saņēmusi īsāku laiku nekā vecāki, kuru bērns ir dzimis ārsta prognozētajā laikā. Pieteikuma iesniedzējai pēc maternitātes pabalsta saņemšanas vecāku pabalsts esot maksāts līdz bērna pusotra gada vecumam, bet bērna kopšanas pabalsts – līdz bērna divu gadu vecumam.

Pieteikuma iesniedzēja lūgusi Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūru pārskatīt viņai piešķirtā vecāku pabalsta un bērna kopšanas pabalsta saņemšanas periodu (kalendāra dienas). Tomēr, pamatojoties uz apstrīdētajām normām, viņas pieteikums

noraidīts. Ar Administratīvās apgabaltiesas spriedumu Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras lēmums atstāts negrozīts.

Pieteikuma iesniedzēja norāda, ka parasti sievietei esot tiesības uz 112 dienas garu grūtniecības un dzemdību atvaļinājumu, kas formāli dalāms uz 56 dienām pirms dzemdībām un 56 dienām pēc dzemdībām. Savukārt tad, ja sieviete stājusies grūtniecības uzskaitē līdz grūtniecības 12. nedēļai, viņai pienākoties papildu 14 dienas, kas pieskaitāmas pie grūtniecības atvaļinājuma perioda. Ja sievietei bērns piedzimis priekšlaikus, tad viņai piešķirot 140 dienas ilgu grūtniecības un dzemdību atvaļinājumu jau pēc bērna piedzimšanas. Tiesības uz vecāku pabalstu un bērna kopšanas pabalstu rodoties tikai pēc tam, kad sieviete vairs nesaņem maternitātes pabalstu. Līdz ar to izveidojoties tāda situācija, ka vecāki, kuriem ir priekšlaikus dzimis bērns, bērna kopšanas pabalstu un vecāku pabalstu saņem īsāku laiku, jo tas tiek saistīts ar brīdi, kad bērns sasniedz konkrētu vecumu.

Valsts esot izveidojusi sociālās drošības sistēmu attiecībā uz maza bērna kopšanu un paredzējusi tiesības uz ģimenes sociālo aizsardzību vismaz minimālā apmērā, tomēr, ierobežojot vecāku pabalsta un bērna kopšanas pabalsta saņemšanas periodu ar hronoloģisko bērna vecumu, valsts esot pārkāpusi vienlīdzības principu un bērna vislabāko interešu prioritātes principu. Pēc Pieteikuma iesniedzējas ieskata, vienlīdzības princips tiek pārkāpts divos aspektos. Apstrīdētās normas esot radījušas atšķirīgu attieksmi pret vecākiem, kuru bērns ir dzimis priekšlaikus, un vecākiem, kuru bērns ir dzimis ārsta prognozētajā laikā, jo pirmā grupa saņemot vecāku pabalstu un bērna kopšanas pabalstu īsāku laiku nekā otra, proti, šie pabalsti tiekot maksāti līdz bērna pusotra gada un divu gadu vecumam. Pieteikuma iesniedzēja norāda, ka vecāki, kuru bērns ir dzimis priekšlaikus, un vecāki, kuru bērns dzimis ārsta prognozētajā laikā, atrodas būtiski atšķirīgās situācijās, jo priekšlaikus dzimušam bērnam nepieciešams ilgāks kopšanas periods. Taču attieksme pret abām grupām esot vienāda, jo apstrīdētās normas paredzot vienādus vecāku pabalsta un bērna kopšanas pabalsta izmaksas kritērijus, t. i., šie pabalsti tiekot maksāti, līdz bērns sasniedz konkrētu vecumu. Pieteikuma iesniedzēja uzsver, ka priekšlaikus dzimuša bērna hronoloģiskais vecums

nesakrīt ar bioloģisko vecumu un tāpēc viņam esot nepieciešama ilgāka un intensīvāka kopšana, bet likumdevējs, pieņemot apstrīdētās normas, šo apstākli neesot apsvēris.

Apstrīdētās normas pārkāpjot arī bērna vislabāko interešu prioritātes principu, jo valstij vajagot bērna kopšanai paredzētos pabalstus pielāgot, ņemot vērā pieejamos resursus, kā arī bērna un to personu apstākļus, kuras ir atbildīgas par bērna uzturēšanu.

3. Institūcija, kas izdevusi apstrīdētos aktus, – Saeima – uzskata, ka apstrīdētās normas atbilst Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 110. pantam.

Valsts esot veikusi pasākumus, lai nodrošinātu personām iespēju īstenot sociālās tiesības, jo izveidojusi ģimenes sociālās drošības sistēmu, un atbalsts tiekot sniegts visām ģimenēm ar bērnu, tostarp personām, kuras kopj bērnu līdz divu gadu vecumam. Šos pasākumus valsts esot veikusi pienācīgi, jo visām personām esot nodrošināta iespēja īstenot savas sociālās tiesības vismaz minimālā apmērā. Nodarbinātām un sociāli apdrošinātām personām esot iespēja saņemt vecāku pabalstu, ja par vienu un to pašu bērnu un par vienu un to pašu laika posmu jau netiek saņemts maternitātes pabalsts. Vecāku pabalsta apmērs esot atkarīgs no personas veikto obligāto iemaksu apmēra un neesot ierobežots noteiktā minimālā līmenī. Sociālo tiesību jomā valsts pozitīvo pienākumu pamatkodolā ietilpstot tādi sociālās drošības pasākumi, kas tiek garantēti pat tad, ja persona nav veikusi obligātās iemaksas. Ja persona nav veikusi obligātās iemaksas un tai nav tiesību saņemt vecāku pabalstu, tā varot saņemt bērna kopšanas pabalstu.

Pieteikuma iesniedzēja vecāku pabalstu un bērna kopšanas pabalstu neesot saņēmusi tikpat daudz dienu kā tie vecāki, kuru bērns dzimis ārsta prognozētajā laikā, nevis tādēļ, ka valsts viņai nebūtu nodrošinājusi iespēju īstenot savas sociālās tiesības vismaz minimālajā apmērā, bet gan tādēļ, ka viņa ilgāku laika posmu pēc dzemdībām saņēmusi maternitātes pabalstu, kas pēc apmēra parasti esot lielāks nekā vecāku pabalsts un bērna kopšanas pabalsts. Turklāt Pieteikuma iesniedzējai esot bijušas tiesības izmantot to valsts atbalsta mehānismu, kurš viņai un viņas ģimenei bija izdevīgāks. Pieteikuma iesniedzējai esot bijušas tiesības izvēlēties nesaņemt

maternitātes pabalsta daļu par grūtniecības atvaļinājumu, bet tās vietā sākt saņemt vecāku pabalstu un bērna kopšanas pabalstu, tādējādi saņemot šos pabalstus tikpat ilgi, kā tos saņēma tie vecāki, kuru bērns dzimis ārsta prognozētajā laikā.

Pieteikuma iesniedzēja apstrīdot tāda tiesiskā regulējuma neesību, kurš atbilstu viņas vēlmei saņemt vecāku pabalstu līdz bērna pusotra gada vecumam un bērna kopšanas pabalstu līdz bērna divu gadu vecumam. Turklāt Pieteikuma iesniedzēja vēloties, lai šie pabalsti viņai tiktu papildus izmaksāti par tikpat daudzām dienām, cik dienu agrāk par ārsta prognozēto laiku ir piedzimis viņas bērns. Tomēr tas vien, ka valsts nesniedz ģimenei tādu atbalstu, kādu tā subjektīvi vēlētos saņemt, nenozīmē, ka personas sociālās tiesības vismaz minimālajā apmērā nebūtu nodrošinātas.

Neesot pamata uzskatīt, ka valsts, īstenojot sociālās tiesības, būtu pārkāpusi vispārējos tiesību principus, tostarp bērna vislabāko interešu prioritātes principu un vienlīdzības principu. Apstrīdētajās normās noteiktie pabalsti esot vērsti nevis uz bērna tiesību ierobežošanu, bet – gluži pretēji – uz bērna vislabāko interešu nodrošināšanu, atvieglojot finansiālo slogu vecākiem līdz bērna divu gadu vecumam un tādējādi veicinot arī to, ka vecāki var vairāk laika un resursu izmantot bērna vajadzību apmierināšanai. Likumdevējs apstrīdētajās normās esot noteicis salīdzinoši ilgu vecāku pabalsta un bērna kopšanas pabalsta izmaksas periodu, kā arī paredzējis tam pakārtotu bērna kopšanas atvaļinājumu. Tādējādi likumdevējs esot nodrošinājis to, ka vecāks var aprūpēt savu bērnu un vienlaikus saglabāt savu darbu.

Attiecībā uz vienlīdzības principa nodrošināšanu Saeima norāda, ka vienādos un salīdzināmos apstākļos atrodas visi vecāki, kuriem ir bērns līdz divu gadu vecumam, jo šajā periodā visiem vecākiem rodoties papildu vajadzības – gan finansiālajā aspektā, gan arī attiecībā uz personiskam kontaktam ar bērnu nepieciešamā laika izbrīvēšanu. Apstrīdētās normas paredzot vienādu attieksmi pret visiem vecākiem ar bērnu līdz divu gadu vecumam.

Esot jāņem vērā arī tas, ka īpaša kopšana un rūpes varot būt nepieciešamas ne tikai bērniem, kas dzimuši priekšlaikus, bet arī tiem bērniem, kas dzimuši ārsta

prognozētajā laikā vai vēlāk. Ne visos gadījumos, kad bērns piedzimis priekšlaikus, viņam ir nepieciešama īpaša vai ilgāka vecāku nodrošināta aprūpe.

Likumdevējs ar apstrīdētajām normām esot paredzējis, ka vecāku pabalsts un bērna kopšanas pabalsts ģimenei tiek izmaksāti pietiekami ilgu laiku, tādējādi nodrošinot visām ģimenēm ar bērnu īpašu atbalstu bērna aprūpei līdz viņa divu gadu vecumam.

4. Pieaicinātā persona – Labklājības ministrija – pievienojas Saeimas argumentiem un uzskata, ka apstrīdētās normas atbilst Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 110. pantam.

Bērna kopšanas pabalsts tiek izmaksāts no valsts pamatbudžeta un neesot saistīts nedz ar iepriekšēju sociālās apdrošināšanas iemaksu veikšanu, nedz ar individuālu personas vajadzību un resursu izvērtējumu. Proti, tas esot atbalsts personai, kura kopj bērnu vecumā līdz diviem gadiem, un tā apmērs un izmaksas nosacījumi esot visām personām vienādi, bet bērna īpašas kopšanas aspekts netiekot vērtēts. Savukārt vecāku pabalsts esot viens no sociālās apdrošināšanas sistēmas pabalstiem un tā mērķis esot visām sociāli apdrošinātajām personām noteikta riska iestāšanās gadījumā nodrošināt daļēju iepriekš gūto ienākumu atvietošanu. Taču šā pabalsta mērķis neesot risināt katras personas atsevišķo situāciju. Tāpēc arī vecāku pabalsts tiekot piešķirts un izmaksāts visām sociāli apdrošinātajām personām ar vienādiem nosacījumiem neatkarīgi no tā, vai bērna kopšanas periodā bērnam nepieciešama īpaša aprūpe.

Latvijā vecāku pabalsta un bērna kopšanas pabalsta izmaksas periods esot noteikts salīdzinoši garš. Tas ļaujot nodrošināt atbalstu vecākiem līdz brīdim, kad rodas iespēja bērnam apmeklēt pirmsskolas izglītības iestādi vai vecākiem piesaistīt bērna aprūpei pašvaldības līdzfinansētu bērnu uzraudzības pakalpojumu sniedzēju.

5. Pieaicinātā persona – tiesībsargs – uzskata, ka apstrīdētās normas neatbilst Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 110. pantam.

Valsts esot izveidojusi ģimenes sociālās drošības sistēmu, un vismaz minimālā apmērā tiekot īstenotas to ģimeņu tiesības uz sociālo nodrošinājumu, kurās ir mazs bērns. Tomēr apstrīdētās normas neatbilstot vienlīdzības principam, jo attieksme pret visiem vecākiem, kuriem ir mazs bērns, esot vienāda, proti, tiesības uz abiem pabalstiem – vecāku pabalstu un bērna kopšanas pabalstu – izbeidzoties ar brīdi, kad bērns sasniedz noteiktu vecumu. Tiesībsargs vērš uzmanību uz to, ka priekšlaikus dzimušam bērnam attīstības posms mātes grūtniecības laikā bijis īsāks nekā ārsta prognozētajā laikā dzimušiem bērniem un tāpēc attīstības posms pēc dzemdībām līdz analogiskas attīstības stadijas sasniegšanai esot ilgāks. Visiem bērniem, kas dzimuši priekšlaikus, esot nepieciešama īpaša aprūpe, kamēr viņi sasniedz to attīstības pakāpi, līdz kurai jau dzimšanas brīdī ir tikuši ārsta prognozētajā laikā dzimušie bērni. Tādēļ priekšlaikus dzimušiem bērniem objektīvu apstākļu dēļ ilgāk esot nepieciešama vecāku nodrošināta īpaša aprūpe un kopšana, bet šo apstākli likumdevējs, nosakot apstrīdētajās normās paredzēto pabalstu izmaksas ilgumu, neesot ņēmis vērā.

Likumdevējs ar apstrīdētajām normām esot paredzējis vienādu attieksmi pret vecākiem, kas kopj ārsta prognozētajā laikā dzimušu bērnu, un tiem vecākiem, kas kopj priekšlaikus dzimušu bērnu. Tādējādi likumdevējs esot pieļāvis vienādu attieksmi pret tādām personām, kas atrodas būtiski atšķirīgos apstākļos. Šādai attieksmei neesot objektīva un saprātīga pamata. Apstrīdētās normas liedzot priekšlaikus dzimušiem bērniem saņemt iespējami labāko aprūpi, un tādēļ tās neatbilstot konkrētās bērnu grupas interesēm.

6. Pieaicinātā persona – Tieslietu ministrija – uzskata, ka apstrīdētās normas atbilst Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 110. pantam.

Pēc bērna piedzimšanas vienādos un salīdzināmos apstākļos atrodoties visi vecāki, kamēr bērns nav sasniedzis divu gadu vecumu. Tādēļ vecāku pabalsta un bērna kopšanas pabalsta izmaksa līdz konkrētam bērna vecumam visos gadījumos neatkarīgi no bērna attīstības un veselības stāvokļa esot objektīvi pamatota un saprātīga pieeja Satversmes 110. pantā paredzēto tiesību un no tā izrietošā valsts pozitīvā pienākuma

īstenošanai. Šāds regulējums nodrošinot vecāka pastāvīgu klātbūtni bērnam un bērna aprūpi viņa dzīves pirmajos gados. Paredzot vienādu vecumu, līdz kuram izmaksājams vecāku pabalsts un bērna kopšanas pabalsts, likumdevējs esot ievērojis Satversmes 91. pantā ietvertu vienlīdzības principu. Diferencēta attieksme un attiecīgi diferencēts minēto pabalstu izmaksas periods atkarībā no bērna dzimšanas laika vai veselības stāvokļa radītu tiesisku nenoteiktību un raisītu šaubas par regulējuma atbilstību bērna vislabākajām interesēm un vienlīdzības principam gadījumos, kad bērnam ir kāda slimība vai attīstības traucējumi. Valsts atbalsts bērniem, kuriem ir kāda slimība vai attīstības traucējumi, esot nošķirams no regulējuma par atbalstu vecākiem saistībā ar bērna piedzimšanu un aprūpi. Atbalstu bērniem, kuriem ir attīstības traucējumi, nodrošinot citi sociālās drošības sistēmas pasākumi, piemēram, slimības pabalsts un bērna ar invaliditāti kopšanas pabalsts. Tāpat šādiem bērniem esot iespēja saņemt veselības aprūpes pakalpojumus un atbalstu dažādu programmu ietvaros.

7. Pieaicinātā persona – Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija – uzskata, ka apstrīdētās normas neatbilst 91. panta pirmajam teikumam un 110. pantam.

Vērtējot apstrīdēto normu atbilstību vienlīdzības principam, varot secināt, ka priekšlaikus dzimuša bērna vecāki un ārsta prognozētajā laikā dzimuša bērna vecāki neatrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos. Ārsta prognozētajā laikā dzimuša bērna vecāki esot labākā situācijā nekā tie vecāki, kuri zaudē tiesības uz vecāku pabalsta un bērna kopšanas pabalsta saņemšanu par to laika posmu, kurā tiek izmaksāts maternitātes pabalsts. Valstij būtu jānodrošina vienlīdzīgas iespējas visiem vecākiem, arī tiem, kuru bērns dzimis priekšlaikus, izmantot tiesības uz vecāku pabalstu un bērna kopšanas pabalstu pilnā apmērā. Lai gan tieši vecāki ir atbildīgi par bērna audzināšanu un attīstību, ar sociālās drošības sistēmas pasākumiem esot jārada viņus atbalstoša vide, nodrošinot atbilstošu pakalpojumu līmeni un resursus, lai vecāki varētu pienācīgi aprūpēt bērnu.

Izvērtējot priekšlaikus dzimuša bērna situāciju kopsakarā ar bērna vislabāko interešu prioritātes principu, Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija secinājusi, ka

valstij, veicot šā principa īstenošanas pasākumus, ir jānoskaidro visu bērnu labākās intereses, ieskaitot tos, kas atrodas neaizsargātā stāvoklī. Jo agrākā grūtniecības nedēļā bērns ir piedzimis, jo lielāki esot viņa veselības apdraudējumi. Tāpēc valstij esot pienākums izvērtēt, kādu ietekmi varētu atstāt, piemēram, apstrīdētajās normās noteiktais pabalstu izmaksas ilgums uz priekšlaikus dzimušiem bērniem. Savukārt tad, ja radusies tāda situācija, ka atsevišķa bērna un cita bērna vai bērnu grupas, vai vispār bērnu intereses konfliktē, visas šīs intereses būtu jāsabalansē, atrodot labāko kompromisu.

Lielāka nozīme esot jāpiešķir tam, kas bērnam der vislabāk. Tāpēc priekšlaikus dzimuša bērna interesēs esot tas, lai viņa vecākiem bērna kopšanas pabalsta un vecāku pabalsta izmaksas periods tiktu pagarināts par to laiku, kura bērnam pietrūcis līdz ārsta prognozētajai piedzimšanas dienai. Likumdevējs varot pagarināt arī periodu, par kuru mātei izmaksā maternitātes pabalstu, un noteikt, ka tas izmaksājams arī par periodu starp priekšlaikus dzimuša bērna faktisko dzimšanas datumu un datumu, kad bija paredzēta grūtniecības un dzemdību atvaļinājuma sākšanās, t. i., astoņas vai 10 nedēļas pirms paredzamā dzimšanas datuma.

8. Pieaicinātā persona – Latvijas Neonatologu biedrība – norāda, ka priekšlaikus dzimuši bērni ir savstarpēji atšķirīgi, proti, jo agrāka gestācijas nedēļa (grūtniecības nedēļa, kurā bērns ir dzimis), jo mazāk nobrieduši ir iekšējie orgāni un orgānu sistēmas, līdz ar to agrīnajā dzīves periodā varot rasties dažādi akūti stāvokļi, nepieciešamība izmantot plaušu ventilācijas aparātus, siltuma nodrošināšanas inkubatorus, kā arī iedarbīgus medikamentus.

Lielākā daļa priekšlaikus dzimušo bērnu savā attīstībā panākot vienaudžus koriģētajā pusotra gada līdz divu gadu vecumā svarīgākajos psihomotorās attīstības punktos, un tikai neliela daļa priekšlaikus dzimušo bērnu ciešot no vidēji smagiem vai smagiem veselības traucējumiem, kuri saistīti ar priekšlaicīgām dzemdībām un kuru dēļ nepieciešama īpaša aprūpe. Bērni, kuriem ir īpašas vajadzības un nepieciešama īpaša aprūpe, varot būt gan tādi, kas dzimuši priekšlaikus, gan tādi, kas dzimuši ārsta

prognozētajā laikā. Sevišķa vecāku aprūpe pēc noteiktā hronoloģiskā vecuma sasniegšanas varētu būt nepieciešama bērniem, kas dzimuši pirms 28. gestācijas nedēļas, jo šie bērni sākotnēji esot daudz mazāk nobrieduši un koriģēto vecumu sasniedzot vēlāk nekā citi. Piemēram, 24. gestācijas nedēļā dzimis bērns koriģēto divu gadu vecumu sasniedzot tad, kad viņa hronoloģiskais vecums ir divi gadi un četri mēneši.

Bērna svars neesot vienīgais kritērijs, pēc kura izvērtējams viņa veselības stāvoklis. Gan priekšlaikus, gan ārsta prognozētajā laikā dzimušu bērnu veselības stāvokli vērtējot pēc fiziskās attīstības augšanas līknēm, ņemot vērā svaru, garumu un galvas apkārtmēru.

Secinājumu daļa

9. Pieteikuma iesniedzēja uzskata, ka apstrīdētās normas neatbilst Satversmes 91. panta pirmajā teikumā ietvertajam vienlīdzības principam un Satversmes 110. pantā ietvertajam bērna vislabāko interešu prioritātes principam, un tādējādi arī tiesībām uz ģimenes aizsardzību.

Likuma „Par maternitātes un slimības apdrošināšanu” 10.⁴ panta ceturtās daļas 2. punkts paredz, ka par vienu un to pašu bērnu vecākam ir tiesības izvēlēties vecāku pabalstu līdz bērna viena gada vai pusotra gada vecumam. Savukārt Valsts sociālo pabalstu likuma 7. panta 1.¹ daļa noteic, ka bērna kopšanas pabalstu piešķir personai, kura kopj bērnu līdz divu gadu vecumam. Proti, abas apstrīdētās normas noteic periodu, par kādu vecākam ir tiesības saņemt minētos pabalstus. Tātad šīs normas ir savstarpēji cieši saistītas un Satversmes tiesa tās izvērtēs kā vienotu tiesisko regulējumu.

Ja ir apstrīdēta tiesību normu atbilstība vairākām augstāka juridiska spēka tiesību normām, tad Satversmes tiesai, ņemot vērā izskatāmās lietas būtību, ir jānosaka efektīvākā pieeja šīs atbilstības izvērtēšanai (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2020. gada 18. septembra sprieduma lietā Nr. 2019-32-01 11. punktu*).

Pieteikuma iesniedzējas apsvērumi par apstrīdēto normu iespējamo neatbilstību Satversmes 91. pantā ietvertajam vienlīdzības principam pausti saistībā ar šo normu iespējamo neatbilstību Satversmes 110. pantā nostiprinātajam valsts pienākumam vislabākajā veidā aizsargāt bērna intereses, izveidojot tādu sociālās drošības sistēmu, kas atbalsta ģimeni ar bērnu. Ņemot vērā Pieteikuma iesniedzējas argumentu būtību un Saeimas atbildes rakstā ietverto pamatojumu, kā arī citus lietas materiālus, Satversmes tiesa izskatāmajā lietā izvērtēs apstrīdēto normu atbilstību Satversmes 110. pantam, šā izvērtējuma ietvarā pārbaudot arī to atbilstību Satversmes 91. panta pirmajam teikumam.

10. Satversmes 110. pants noteic: „Valsts aizsargā un atbalsta laulību – savienību starp vīrieti un sievieti, ģimeni, vecāku un bērna tiesības. Valsts īpaši palīdz bērniem invalīdiem, bērniem, kas palikuši bez vecāku gādības vai cietuši no varmācības.”

Konkretizējot Satversmes 110. panta pirmajā daļā noteiktās tiesības, jāņem vērā starptautiskajos cilvēktiesību dokumentos ietvertās normas un to piemērošanas prakse (*sal.: Satversmes tiesas 2005. gada 4. novembra sprieduma lietā Nr. 2005-09-01 8.2.punkts un 2018. gada 15. februāra sprieduma lietā Nr. 2017-09-01 9.punkts*). Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 23. panta pirmā daļa noteic, ka ģimene ir dabiska sabiedrības pamatsūniņa un tai ir tiesības baudīt sabiedrības un valsts aizsardzību. Starptautiskā pakta par ekonomiskajām, kultūras un sociālajām tiesībām 10. panta pirmā daļa paredz, ka dalībvalstis nodrošina iespējami plašāku aizsardzību un palīdzību ģimenei, it sevišķi tās dibināšanas posmā un kamēr tās pienākums ir gādāt par nepatstāvīgajiem bērniem un viņu audzināšanu.

Arī Eiropas Sociālās hartas 16. pants citstarp noteic ģimenes tiesības uz sociālo aizsardzību. Tas paredz, ka līgumslēdzējas puses, lai nodrošinātu apstākļus, kas nepieciešami pilnīgai ģimenes kā sabiedrības pamatvienības attīstībai, apņemas veicināt citstarp ģimenes sociālo aizsardzību ar tādiem līdzekļiem kā ģimeņu pabalsti, fiskālie atvieglojumi, dzīvojamā fonda nodrošināšana ģimenēm, pabalsti

jaunlaulātajiem un citiem piemērotiem līdzekļiem. Šī norma valstij uzliek pienākumu ieviest un uzturēt ģimenes sociālās drošības sistēmu. Pabalstiem jāaptver liels skaits ģimeņu un jābūt pietiekamiem, lai nodrošinātu ģimenēm adekvātu ienākumu papildinājumu (sk.: *Digest of the Case Law of the ECSR. Council of Europe, March 2005, pp. 73–74. Pieejams: www.coe.int*). Satversmes tiesa atzinusi, ka Eiropas Sociālās hartas 16. pants nesniedz izsmeļošu ģimenes politikas instrumentu sarakstu, proti, nenoteic, kādi var būt pabalsti un kādos apstākļos tie būtu izmaksājami. Ievērojot noteiktas minimālās prasības, valstis pašas ir tiesīgas izvēlēties, ar kādiem līdzekļiem tās nodrošina ģimenes sociālo aizsardzību (sk. *Satversmes tiesas 2005. gada 4. novembra sprieduma lietā Nr. 2005-09-01 8.2. punktu*).

Lai arī no Satversmes 110. panta neizriet personas tiesības saņemt valsts atbalstu konkrēta veida un apmēra pabalsta formā, tomēr valstij, rūpējoties par bērniem un ģimeni un ievērojot vispārējos tiesību principus un citas Satversmes normas, jāveic tādi atbalsta pasākumi, kas ir pietiekami efektīvi un, cik vien tas iespējams, atbilst adresātu, pirmkārt bērna, vajadzībām (sk.: *Satversmes tiesas 2015. gada 23. novembra sprieduma lietā Nr. 2015-10-01 13. punkts*). Satversmes 110. pantā ietvertais valsts pienākums aizsargāt un atbalstīt ģimeni, vecāku un bērna tiesības aptver arī pienākumu finansiāli atbalstīt ģimeni bērna pirmajos dzīves gados (sk. *Satversmes tiesas 2010. gada 15. marta sprieduma lietā Nr. 2009-44-01 11. punktu*). Tomēr Satversmes 110. pants neprasa, lai valsts tikai un vienīgi ar sociālās drošības sistēmas palīdzību pilnībā nodrošinātu katra bērna materiālo labklājību (sk. *Satversmes tiesas 2006. gada 11. decembra sprieduma lietā Nr. 2006-10-03 13.4. punktu*). Šāda pilnīga valsts aprūpe nonāktu pretrunā ar Satversmes 110. panta pirmo teikumu, jo visupirms vecākiem pašiem ir pienākums rūpēties par saviem bērniem un gādāt par bērna vajadzību apmierināšanu (sk. *Satversmes tiesas 2018. gada 15. februāra sprieduma lietā Nr. 2017-09-01 14.2. punktu*).

Valstij ir pienākums sniegt saprātīgu un mērķētu sociālo atbalstu ģimenei bērna pirmajos dzīves gados. Tieši neilgi pēc bērna dzimšanas atbalsts ģimenei ir visvairāk

nepieciešams, jo bērns ir pilnībā atkarīgs no vecāku aprūpes un vecāki bērna kopšanas dēļ var nespēt gūt pietiekamus ienākumus ģimenes vajadzību apmierināšanai.

Tādējādi no Satversmes 110. panta valstij izriet pienākums izveidot un uzturēt tādu sociālās drošības sistēmu, kura atbalsta ģimeni bērna pirmajos dzīves gados.

11. Satversmes tiesa atzinusi, ka kritēriji, pēc kuriem vērtējama tiesību normas atbilstība sociālajām tiesībām, var atšķirties atkarībā no tā, vai konkrētā norma ierobežo personai piešķirtās tiesības vai arī nosaka valsts pozitīvo pienākumu izpildi (*sal.: Satversmes tiesas 2016. gada 21. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2015-21-01 10.1. punkts*).

Izskatāmajā lietā ar apstrīdētajām normām nav ierobežotas Pieteikuma iesniedzējai jau piešķirtas sociālās tiesības. Pieteikuma iesniedzēja saņēma vecāku pabalstu līdz bērna pusotra gada vecumam un bērna kopšanas pabalstu līdz bērna divu gadu vecumam. Tomēr Pieteikuma iesniedzējai bērns piedzima priekšlaikus un maternitātes pabalsts tika piešķirts tikai pēc bērna dzimšanas, tāpēc vecāku pabalsts un bērna kopšanas pabalsts tika izmaksāti īsāku laika periodu nekā tiem vecākiem, kuru bērns dzimis ārsta prognozētajā laikā. Pēc Pieteikuma iesniedzējas ieskata, valsts ir pārkāpusi vienlīdzības principu un bērna vislabāko interešu prioritātes principu, jo priekšlaikus dzimuša bērna vecāki vecāku pabalstu un bērna kopšanas pabalstu saņem īsāku laiku, turklāt priekšlaikus dzimušam bērnam esot nepieciešama īpaša kopšana un tādēļ minētie pabalsti būtu jāmaksā līdz brīdim, kad bērns sasniedz koriģēto, nevis hronoloģisko divu gadu vecumu.

Līdz ar to Satversmes tiesai šajā lietā ir jāizvērtē, vai valsts, ar apstrīdētajām normām nosakot vecāku pabalsta un bērna kopšanas pabalsta izmaksas ilgumu, ir izpildījusi tai no Satversmes 110. panta izrietošo pozitīvo pienākumu izveidot un uzturēt tādu sociālās drošības sistēmu, kura atbalsta ģimeni bērna pirmajos dzīves gados.

To izvērtējot, Satversmes tiesai jāpārbauda, vai: 1) ir veikti pasākumi, lai nodrošinātu personām iespēju izmantot sociālās tiesības; 2) šie pasākumi veikti pienācīgi, proti, vai personām ir nodrošināta iespēja izmantot savas sociālās tiesības vismaz minimālā apmērā; 3) ir ievēroti vispārējie tiesību principi, citstarp bērna vislabāko interešu prioritātes princips un Satversmes 91. panta pirmajā teikumā ietvertais vienlīdzības princips (*sal.: Satversmes tiesas 2020. gada 25. jūnija sprieduma lietā Nr. 2019-24-03 17.4. punkts*).

12. Satversmes tiesa visupirms noskaidros, vai valsts ir izveidojusi tādu sociālās drošības sistēmu, kura atbalsta ģimeni bērna pirmajos dzīves gados, un paredzējusi sociālo atbalstu attiecīgajām ģimenēm, tostarp arī Pieteikuma iesniedzējas ģimenei.

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka valstij ir rīcības brīvība to metožu un mehānismu izvēlē, ar kādiem sociālās tiesības īstenojamas un aizsargājamas (*sk. Satversmes tiesas 2017. gada 15. jūnija sprieduma lietā Nr. 2016-11-01 14. punktu*). Turklāt valsts rīcībai, paredzot pasākumus sociālās drošības sistēmas izveidei, ir jāatbilst no demokrātiskas tiesiskas valsts pamatnormas atvasinātajiem vispārējiem tiesību principiem (*sal.: Satversmes tiesas 2020. gada 9. jūlija sprieduma lietā Nr. 2019-27-03 20.2. punkts*).

Sociālās drošības sistēmas ietvaros ģimenei bērna pirmajos dzīves gados primāri ir paredzēts vecāku pabalsts un bērna kopšanas pabalsts. Katram no šiem pabalstiem ir savs mērķis un izmaksas nosacījumi.

Vecāku pabalsta mērķis ir kompensēt vecākiem, kuri uzņemas zīdaiņa aprūpi un līdz ar to, pārtraucot profesionālo darbību, nespēj gūt ienākumus tādā pašā līmenī kā pirms bērna piedzimšanas, zaudētos ienākumus apmērā, kas atkarīgs no vecāka veiktajām valsts sociālās apdrošināšanas obligātajām iemaksām, kā arī aizsargāt bērna tiesības, nodrošinot tam vecāka klātbūtni un pilnvērtīgu aprūpi (*sk. Satversmes tiesas 2018. gada 15. februāra sprieduma lietā Nr. 2017-09-01 15.1. punktu*). Savukārt bērna kopšanas pabalsts ir universāls un tā mērķis ir sniegt atbalstu naudas izmaksu veidā ikvienai personai, kura kopj bērnu vecumā līdz diviem gadiem, situācijā, kad ir

nepieciešami papildu izdevumi vai kad šī persona nespēj gūt ienākumus (*sk. Valsts sociālo pabalstu likuma 2. un 7. pantu*).

Patlaban līdz brīdim, kad bērns sasniedz pusotra gada vecumu, ir iespējams vienlaikus saņemt gan vecāku pabalstu, gan bērna kopšanas pabalstu. Savukārt laika posmā no bērna pusotra gada līdz divu gadu vecumam vecāks turpina saņemt bērna kopšanas pabalstu. Arī Pieteikuma iesniedzēja saņēma vecāku pabalstu līdz bērna pusotra gada vecumam un bērna kopšanas pabalstu līdz bērna divu gadu vecumam.

Papildus vecāku pabalstam un bērna kopšanas pabalstam valsts izveidotā sociālās drošības sistēma paredz ģimenei bērna pirmajos dzīves gados, tostarp ģimenei ar bērnu līdz divu gadu vecumam, šādus sociālā atbalsta veidus:

1) tiesības uz maternitātes pabalstu, kuru piešķir un izmaksā par visu grūtniecības atvaļinājuma un dzemdību atvaļinājuma laiku, ja sieviete neieradās darbā un tādējādi zaudēja algotā darbā gūstamos ienākumus (*sk. likuma „Par maternitātes un slimības apdrošināšanu” 5.–10. pantu*);

2) tiesības uz paternitātes pabalstu, kuru piešķir un izmaksā bērna tēvam par bērna piedzimšanas sakarā piešķirtā atvaļinājuma desmit kalendāra dienām (*sk. likuma „Par maternitātes un slimības apdrošināšanu” 10.¹–10.³ pantu*);

3) tiesības uz bērna piedzimšanas pabalstu bērna piedzimšanas gadījumā (*sk. Valsts sociālo pabalstu likuma 8. pantu*);

4) tiesības uz ģimenes valsts pabalstu, kuru piešķir personai, kura audzina bērnu vecumā no viena gada līdz 15 gadiem (*sk. Valsts sociālo pabalstu likuma 6. pantu*);

5) tiesības uz piemaksām pie bērna kopšanas pabalsta par dvīņiem vai vairākiem vienās dzemdībās dzimušiem bērniem (*sk. Valsts sociālo pabalstu likuma 7. panta trešo daļu*);

6) tiesības atbilstoši Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 32. pantam saņemt sociālo palīdzību – materiālu atbalstu krīzes situācijā nonākušām trūcīgām un maznodrošinātām ģimenēm (personām), lai apmierinātu to pamatvajadzības.

Tādējādi, lai personas varētu izmantot savas sociālās tiesības, valsts sociālās drošības sistēmā ir ieviesusi vairākus pasākumus, kas vērsti uz ģimenes atbalstīšanu bērna pirmajos dzīves gados. Šajā atbalstā ietilpst sociālā apdrošināšana, valsts sociālie pabalsti, kā arī sociālās palīdzības pabalsti un sociālie pakalpojumi.

Līdz ar to valsts ir veikusi pasākumus, lai izveidotu tādu sociālās drošības sistēmu, kura atbalsta ģimeni bērna pirmajos dzīves gados.

13. Satversmes tiesai jāpārbauda, vai valsts veiktie pasākumi sociālās drošības sistēmas izveidošanai ir veikti pienācīgi, proti, vai ģimenei bērna pirmajos dzīves gados ir nodrošināta iespēja izmantot savas sociālās tiesības vismaz minimālā apmērā.

No likuma „Par maternitātes un slimības apdrošināšanu” izriet, ka nodarbinātām un sociāli apdrošinātām personām ir tiesības saņemt vecāku pabalstu, ja par vienu un to pašu bērnu un par vienu un to pašu laika posmu jau netiek saņemts maternitātes pabalsts. Vecāku pabalsta apmērs ir atkarīgs no personas veikto obligāto sociālās apdrošināšanas iemaksu apmēra un nav ierobežots noteiktā minimālā līmenī. Vecāku pabalstu piešķir un izmaksā vienlaikus ar bērna kopšanas pabalstu. Savukārt no Valsts sociālo pabalstu likuma izriet: ja persona nav veikusi obligātās iemaksas un tai nav tiesību saņemt vecāku pabalstu, tad tā var saņemt bērna kopšanas pabalstu.

Pieteikuma iesniedzējai bērns piedzima 28. grūtniecības nedēļā un tātad ir uzskatāms par priekšlaikus dzimušu bērnu (*sk.: Kreicberga I. Jaundzimušais. Grām.: Rezeberga D. (zin.red.) Dzemdniecība. Rīga: Medicīnas apgāds, 2016, 816. lpp.*). Pēc Pasaules Veselības organizācijas definīcijas par iznēsātu grūtniecību uzskata grūtniecību, kas ilgst no 260 līdz 293 dienām jeb no 37 nedēļām līdz 41 nedēļai (*sk.: World Health Organization. What is a preterm baby. Pieejams: www.who.int*).

Saskaņā ar likumu „Par maternitātes un slimības apdrošināšanu” parasti grūtniecības atvaļinājuma 56–70 kalendāra dienas piešķir pirms ārsta prognozētā bērna dzimšanas brīža, savukārt dzemdību atvaļinājuma 56–70 kalendāra dienas piešķir pēc tam, kad ir beidzies grūtniecības atvaļinājums. Grūtniecības atvaļinājuma un dzemdību atvaļinājuma kalendāra dienas summē un sociāli apdrošinātajām sievietēm par tām

piešķir maternitātes pabalstu. Sievietēm, kurām dzemdības notikušas pirms grūtniecības atvaļinājuma noteikšanas termiņa, grūtniecības un dzemdību atvaļinājumu, kā arī maternitātes pabalstu piešķir par 140 kalendāra dienām jau pēc bērna dzimšanas.

Tādējādi valsts ir izveidojusi tādu sociālās drošības sistēmu, ka sociāli apdrošinātām sievietēm neatkarīgi no bērna dzimšanas brīža tiek piešķirts maternitātes pabalsts par visu grūtniecības un dzemdību atvaļinājuma laiku. Savukārt pēc tam vienam no vecākiem tiek piešķirts vecāku pabalsts līdz bērna gada vai pusotra gada vecumam un bērna kopšanas pabalsts līdz bērna divu gadu vecumam. Arī Pieteikuma iesniedzējai tika nodrošināta iespēja saņemt minētos pabalstus līdz bērna divu gadu vecumam.

Tādējādi valsts ir nodrošinājusi ģimenei bērna pirmajos dzīves gados iespēju izmantot savas sociālās tiesības vismaz minimālā apmērā.

14. Satversmes tiesai jāpārbauda arī tas, vai valsts, pildot savus pozitīvos pienākumus sociālo tiesību jomā, ir ievērojusi vispārējos tiesību principus, proti, vai apstrīdētajās normās iekļautie nosacījumi attiecībā uz vecāku pabalsta un bērna kopšanas pabalsta izmaksas ilgumu atbilst bērna vislabāko interešu prioritātes principam un Satversmes 91. panta pirmajā teikumā ietvertajam vienlīdzības principam.

14.1. Satversmē noteikto valsts pienākumu aizsargāt bērna tiesības konkretizē Bērnu tiesību aizsardzības likuma 6. pants. Tā pirmā daļa noteic, ka tiesiskajās attiecībās, kas skar bērnu, ir prioritāras bērna tiesības un intereses. Panta otrā daļa noteic, ka visām darbībām attiecībā uz bērnu, ko citstarp veic valsts, prioritāri ir jānodrošina bērna intereses. Satversmes tiesa atzinusi, ka tādējādi arī likumdevējam jā rūpējas par to, lai tā pieņemtie normatīvie akti aizsargātu bērna intereses iespējami labākajā veidā (*sal.: Satversmes tiesas 2018. gada 15. februāra sprieduma lietā Nr. 2017-09-01 15.1. punkts*).

Arī Bērna tiesību konvencijas 3. panta pirmā daļa nostiprina bērna interešu prioritāti. Šā panta otrā daļa noteic, ka dalībvalstis apņemas nodrošināt ikvienam bērnam tādu aizsardzību un gādību, kāda nepieciešama viņa labklājībai, ņemot vērā viņa vecāku, aizbildņu vai citu par bērnu tiesiski atbildīgu personu tiesības un pienākumus, un šajā nolūkā veic visus attiecīgos likumdošanas un administratīvos pasākumus. Bērna tiesību konvencijas 26. pants citstarp paredz, ka dalībvalstis atzīst ikviena bērna tiesības izmantot sociālās drošības sistēmas pabalstus, ieskaitot sociālo apdrošināšanu, un pabalsti vajadzības gadījumā būtu jāpiešķir, ņemot vērā pieejamos resursus, kā arī bērna un to personu apstākļus, kuras ir atbildīgas par bērna uzturēšanu.

Pēc Pieteikuma iesniedzējas un tiesībsarga ieskata, apstrīdētās normas liedz priekšlaikus dzimušiem bērniem saņemt iespējami labāko aprūpi. Tādējādi tās neatbilstot bērna vislabāko interešu prioritātes principam. Savukārt Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija norādījusi: jo agrākā grūtniecības nedēļā bērns dzimis, jo lielāki ir viņa veselības apdraudējumi, un tāpēc izskatāmajā lietā lielāka nozīme jāpiešķir priekšlaikus dzimuša bērna interesēm, pagarinot bērna kopšanas pabalsta un vecāku pabalsta izmaksas ilgumu par to laiku, kura bērnam pietrūcis līdz ārsta prognozētajam piedzimšanas laikam.

14.1.1. Ikvienai sociāli apdrošinātajai personai, kura kā viens no vecākiem bērna kopšanas laikā līdz brīdim, kad bērns sasniedz viena vai pusotra gada vecumu, negūst ienākumus, ir tiesības uz vecāku pabalstu. Tāpat ikvienai personai, kurai ir iestājusies attiecīga dzīves situācija – bērna piedzimšana, kas no ģimenes prasa papildu izdevumus, ir tiesības uz bērna kopšanas pabalstu līdz bērna divu gadu vecumam.

Šādu salīdzināmu pabalstu izmaksas periods Polijā un Vācijā ir astoņi mēneši, Itālijā un Somijā – seši mēneši, Horvātijā un Beļģijā – četri mēneši, Igaunijā – 15 mēneši un Lietuvā – 24 mēneši (*sk.: OECD Family Database, pieejams: www.oecd.org*).

Labklājības ministrijas pasūtītā pētījuma „Par bērna kopšanas pabalstu, tā efektivitāti un vēlamajiem izmaksas periodiem” ietvaros tika aptaujāti vecāki, kuriem ir bērns līdz astoņu gadu vecumam, un secināts, ka respondentiem vēlamais bērna

kopšanas pabalsta izmaksas ilgums ir līdz bērna divu gadu vecumam (*sk. Labklājības ministrijas pasūtīto pētījumu „Par bērna kopšanas pabalstu, tā efektivitāti un vēlamajiem izmaksas periodiem”*. Latvijas Universitāte, 2002, 51. lpp.).

Tāpat likumdevējs, pieņemot apstrīdētās normas, ievēroja vēlamo bērna kopšanas pabalsta izmaksas termiņu un noteica salīdzinoši ilgu vecāku pabalsta un bērna kopšanas pabalsta izmaksas periodu.

Satversmes tiesa jau ir atzinusi, ka gan vecāku pabalsts, gan bērna kopšanas pabalsts pēc būtības ir vērsti uz to, lai nodrošinātu iespējami labāko aprūpi un vecāku klātbūtni bērnam līdz divu gadu vecumam, tādējādi ievērojot bērna vislabākās intereses (*sal.: Satversmes tiesas 2018. gada 15. februāra sprieduma lietā Nr. 2017-09-01 15.1. punkts*).

Paredzot tiesības uz vecāku pabalstu un bērna kopšanas pabalstu, kā arī nosakot minēto pabalstu izmaksas nosacījumus, tiek sekmēts tas, lai bērnam viņa attīstībai izšķirīgā laika posmā pastāvīgi būtu nodrošināta vecāka klātbūtne un aprūpe.

14.1.2. Darba likuma 154. panta pirmā daļa noteic, ka grūtniecības atvaļinājuma 56 kalendāra dienas un dzemdību atvaļinājuma 56 kalendāra dienas aprēķina kopā un piešķir 112 kalendāra dienas neatkarīgi no tā, cik grūtniecības atvaļinājuma dienu izmantots līdz dzemdībām. Tā paša panta otrā daļa paredz iespēju pagarināt grūtniecības atvaļinājumu par 14 dienām sievietei, kurai sakarā ar grūtniecību medicīniskā aprūpe uzsākta ārstnieciski profilaktiskajā iestādē līdz 12. grūtniecības nedēļai un turpināta visu grūtniecības laiku. Savukārt Darba likuma 156. panta trešā daļa noteic, ka sievietei piešķir 14 dienas ilgu papildatvaļinājumu, pievienojot to dzemdību atvaļinājumam, grūtniecības, dzemdību vai pēcdzemdību sarežģījumu dēļ, kā arī tad, ja dzimuši divi vai vairāki bērni.

Saskaņā ar Darba likuma 156. panta pirmo daļu ikvienam darbiniekam ir tiesības uz bērna kopšanas atvaļinājumu sakarā ar bērna dzimšanu vai adopciju. Šādu atvaļinājumu piešķir uz laiku, kas nav ilgāks par pusotru gadu, līdz dienai, kad bērns sasniedz astoņu gadu vecumu.

No Darba likuma izriet, ka persona nevar vienlaikus atrasties divos atvaļinājumos, tāpēc bērna kopšanas atvaļinājumu piešķir pēc tam, kad ir beidzies dzemdību atvaļinājums. Bērna kopšanas atvaļinājums arī ir noteikts kā kalendāra periods, un šos atvaļinājumus summē. Tātad bērna kopšanas atvaļinājums, kas izmantots uzreiz pēc dzemdību atvaļinājuma, noslēdzas pēc tam, kad bērns jau ir sasniedzis pusotra gada vecumu. Savukārt tad, ja grūtniecības un dzemdību atvaļinājums tiek piešķirts pēc bērna dzimšanas, bērna kopšanas atvaļinājums var ilgt, līdz bērns sasniedz lielāku vecumu, kā tas bijis arī Pieteikuma iesniedzēja gadījumā.

Vienlaikus laika periodā no bērna dzimšanas līdz bērna divu gadu vecumam Pieteikuma iesniedzēja saņēma atbalstu no valsts, proti, maternitātes pabalstu par visu grūtniecības un dzemdību atvaļinājumu, vecāku pabalstu un bērna kopšanas pabalstu līdz bērna pusotra gada vecumam, bet no bērna pusotra gada vecuma līdz divu gadu vecumam – bērna kopšanas pabalstu. Tas nozīmē, ka valsts izveidotās sociālās drošības sistēmas ietvaros Pieteikuma iesniedzēja varēja nodrošināt savam bērnam nepārtrauktu klātbūtni teju līdz divu gadu vecumam.

14.1.3. Vecāku pabalsts un bērna kopšanas pabalsts nav paredzēti tam, lai risinātu ar bērna veselības stāvokli saistītas situācijas. Gadījumiem, kad ģimenei nepieciešams papildu valsts sociālais atbalsts bērna veselības stāvokļa dēļ, valsts ir paredzējusi vecāku tiesības uz slimības pabalstu slima bērna kopšanai līdz pat darbnespējas 21. dienai (*sk. likuma „Par maternitātes un slimības apdrošināšanu” 13. panta otro daļu*).

Saskaņā ar likuma „Par maternitātes un slimības apdrošināšanu” 11. pantu slimības pabalstu piešķir, ja persona darbnespējas dēļ neierodas darbā un tādējādi zaudē algotā darbā gūstamos ienākumus. Tātad ģimene, kurai bērna pirmajos dzīves gados rastos nepieciešamība ilgāk kopt bērnu viņa veselības stāvokļa dēļ, varētu izmantot savas tiesības uz slimības pabalstu pēc bērna kopšanas atvaļinājuma beigām.

Satversmes tiesa norāda, ka no 2020. gada 1. janvāra valsts ir paredzējusi papildu atbalstu strādājošiem vecākiem gadījumos, kad bērnam ir smaga slimība. Proti, likuma „Par maternitātes un slimības apdrošināšanu” 13. pants ir papildināts ar 2.¹ daļu, kas

noteic: „Ja bērnam, kurš nav sasniedzis 18 gadu vecumu, ir smaga slimība, kuras dēļ nepieciešama ilgstoša ārstēšanās stacionārā, bet nav prognozējami nepārejoši smagi vai ļoti smagi veselības traucējumi un pēc ārstēšanās ir iespējama dzīves kvalitātes atjaunošanās, un valsts sabiedrības ar ierobežotu atbildību „Bērnu klīniskā universitātes slimnīca” ārstu konsīlijs noteicis, ka viņam nepieciešama nepārtraukta vecāka klātbūtne, tad slimības pabalstu piešķir un izmaksā par ārstu konsīlija noteikto laiku, kas vienā reizē nevar būt ilgāks par trim mēnešiem, bet kopā – par 26 nedēļām, skaitot no darbnespējas pirmās dienas, ja darbnespēja ir nepārtraukta, vai nevar būt ilgāks par trim gadiem piecu gadu periodā, ja darbnespēja atkārtojas ar pārtraukumiem. Valsts sabiedrības ar ierobežotu atbildību „Bērnu klīniskā universitātes slimnīca” ārstu konsīlijs izvērtē, vai bērnam nepieciešama nepārtraukta vecāka klātbūtne, un vienā reizē to nosaka uz laiku, kas nav ilgāks par trim mēnešiem.”

Lai arī šo sociālā atbalsta veidu Pieteikuma iesniedzēja nevarēja izmantot pēc bērna kopšanas atvaļinājuma beigām, Satversmes tiesa secina, ka valsts ir turpinājusi pilnveidot sociālā atbalsta sistēmu, lai sniegtu pēc iespējas bērna vajadzībām piemērotu atbalstu tiem vecākiem, tai skaitā priekšlaikus dzimuša bērna vecākiem, kuru bērna veselības stāvoklis prasa īpašu aprūpi un nepārtrauktu vecāka klātbūtni.

Turklāt priekšlaikus dzimušiem bērniem valsts ir nodrošinājusi dalību priekšlaikus dzimušo bērnu dinamiskās novērošanas programmā, kuras ietvaros tiek veiktas regulāras bērna apskates. Tās līdz koriģētajam divu gadu vecumam veic neonatologs (*sk.: „Follow up” programma. Mātes un bērna veselības konsultatīvās padomes 2015. gada 28. augusta sēdes protokola 2. punkts. Pieejams: www.vm.gov.lv*). Šajās apskatēs neonatologs izvērtē bērna attīstību, neiroloģisko statusu, bērna augšanu un uzturu atbilstoši augšanas un attīstības līknēm, bērna uzvedību, kā arī sniedz ieteikumus par turpmāko rīcību (*sk.: Neonatologs. Konsultācijas norise. Pieejams: www.bkus.lv*).

Līdz ar to valsts veiktie pasākumi tādas sociālās drošības sistēmas izveidošanai, kura atbalsta ģimeni bērna pirmajos dzīves gados, atbilst bērna vislabāko interešu prioritātes principam.

14.2. Satversmes 91. panta pirmajā teikumā ietvertajam vienlīdzības principam ir jāgarantē vienotas tiesiskās kārtības pastāvēšana. Proti, tā uzdevums ir nodrošināt, lai tiktu īstenota tāda tiesiskās valsts prasība kā likumu aptveroša ietekme uz visām personām un lai likums tiktu piemērots bez jebkādam privilēģijām. Tas arī garantē likuma pilnīgu iedarbību, tā piemērošanas objektivitāti un bezkaislību, kā arī to, ka nevienam nav ļauts neievērot likuma priekšrakstus (*sal.: Satversmes tiesas 2017. gada 15. jūnija sprieduma lietā Nr. 2016-11-01 15. punkts*). Tomēr šāda tiesiskās kārtības vienotība nenozīmē nivelēšanu, jo vienlīdzība pieļauj diferencētu pieeju, ja tā demokrātiskā sabiedrībā ir attaisnojama (*sal.: Satversmes tiesas 2017. gada 15. jūnija sprieduma lietā Nr. 2016-11-01 15. punkts*).

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka vienlīdzības princips liedz valsts institūcijām izdot tādas normas, kas bez saprātīga pamata pieļauj atšķirīgu attieksmi pret personām, kuras atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos. Vienlīdzības princips pieļauj un pat prasa atšķirīgu attieksmi pret personām, kas atrodas atšķirīgos apstākļos, kā arī pieļauj atšķirīgu attieksmi pret personām, kas atrodas vienādos apstākļos, ja tam ir objektīvs un saprātīgs pamats. Atšķirīgai attieksmei nav objektīva un saprātīga pamata, ja tai nav leģitīma mērķa vai ja nav samērīgas attiecības starp izraudzītajiem līdzekļiem un nospraustajiem mērķiem (*sal.: Satversmes tiesas 2017. gada 11. oktobra sprieduma lietā Nr. 2017-10-01 18. punkts*).

Tātad, lai izvērtētu, vai apstrīdētās normas atbilst vienlīdzības principam, jānoskaidro:

1) vai un kuras personas (personu grupas) atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos;

2) vai apstrīdētās normas paredz vienādu vai atšķirīgu attieksmi pret šīm personām;

3) vai šādai attieksmei ir objektīvs un saprātīgs pamats, proti, vai tai ir leģitīms mērķis, un vai ir ievērots samērīguma princips (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2017. gada 6. aprīļa lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2016-10-01 13. punktu*).

14.2.1. Satversmes tiesa atzinusi, ka, izvērtējot, vai un kuras personas (personu grupas) atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos, ir nepieciešams noteikt galveno attiecīgās personu grupas vienojošo pazīmi. Tāpat ir jāizvērtē, vai nepastāv kādi būtiski papildu apsvērumi, kas norāda uz to, ka attiecīgās personu grupas neatrodas vienādos un savstarpēji salīdzināmos apstākļos (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2018. gada 15. maija sprieduma lietā Nr. 2017-15-01 18. punktu*).

Pieteikuma iesniedzēja norāda gan to, ka sociāli apdrošināti vecāki, kuru bērns ir dzimis ārsta prognozētajā laikā, un sociāli apdrošināti vecāki, kuru bērns ir dzimis priekšlaikus, atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos, gan arī to, ka šīs grupas neatrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos. Viedoklim, ka grupas neatrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos, pievienojas arī tiesībsargs un Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija.

Savukārt Saeima, tāpat kā Labklājības ministrija un Tieslietu ministrija, norāda, ka vienādos un salīdzināmos apstākļos atrodas visi vecāki, kuriem ir bērns līdz divu gadu vecumam, jo šajā periodā visiem vecākiem rodas papildu vajadzības – gan finansiālajā aspektā, gan arī attiecībā uz personiskam kontaktam ar bērnu nepieciešamā laika izbrīvēšanu.

Lietā aplūkojamie tiesību jautājumi par bērna kopšanu līdz noteiktam vecumam ir cieši saistīti ar grūtniecību un bērna piedzimšanu. Tādēļ, noskaidrojot to, vai un kuras personas (personu grupas) atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos, ir nepieciešams kopsakarā izvērtēt ne tikai vecāku pabalsta un bērna kopšanas pabalsta, bet arī maternitātes pabalsta piešķiršanas nosacījumus.

14.2.2. Saskaņā ar likuma „Par maternitātes un slimības apdrošināšanu” 5. panta otro daļu grūtniecības atvaļinājuma 56 kalendāra dienas, kuras piešķir pirms ārsta prognozētā bērna dzimšanas brīža, un dzemdību atvaļinājuma 56 kalendāra dienas, kuras piešķir pēc tam, kad ir beidzies grūtniecības atvaļinājums, summē un maternitātes pabalstu piešķir par 112 kalendāra dienām. Minētā panta trešā daļa paredz:

ja sievietei sakarā ar grūtniecību medicīniskā aprūpe ārstnieciski profilaktiskajā iestādē uzsākta līdz 12. grūtniecības nedēļai un turpināta visu grūtniecības laiku, maternitātes pabalstu piešķir par 14 dienu ilgu papildu atvaļinājumu, kas tiek pievienots grūtniecības atvaļinājumam. Tādējādi sievietei kopā tiek piešķirts pabalsts par 70 kalendāra dienām. Savukārt likuma „Par maternitātes un slimības apdrošināšanu” 5. panta ceturtā daļa noteic, ka grūtniecības, dzemdību vai pēcdzemdību perioda sarežģītību dēļ, kā arī tad, ja piedzimuši divi vai vairāki bērni, sievietei piešķir pabalstu par 14 dienu ilgu papildu atvaļinājumu, kas tiek pievienots dzemdību atvaļinājumam. Tātad arī šādā gadījumā sievietei kopā tiek piešķirts pabalsts par 70 kalendāra dienām. Tas nozīmē, ka sieviete var atrasties grūtniecības un dzemdību atvaļinājumā un saņemt maternitātes pabalstu maksimāli par 140 dienām un vispārīgā gadījumā maternitātes pabalsta saņemšanas periods nav atkarīgs no bērna dzimšanas brīža. Proti, ja bērns, piemēram, piedzimst priekšlaikus, bet jau pēc tam, kad sievietei ir piešķirts grūtniecības atvaļinājums un par to aprēķinātais maternitātes pabalsts, tad dzemdību atvaļinājums un par to aprēķinātais maternitātes pabalsts tiek piešķirts ar nākamo dienu pēc grūtniecības atvaļinājuma beigām. Sieviete, kurai dzemdības notikušas pirms grūtniecības atvaļinājuma piešķiršanas brīža, grūtniecības un dzemdību atvaļinājumu, kā arī maternitātes pabalstu piešķir par 140 kalendāra dienām pēc bērna dzimšanas.

Tādējādi sieviete, kurai bērns ir dzimis pirms grūtniecības atvaļinājuma un par to aprēķinātā maternitātes pabalsta piešķiršanas brīža, un sieviete, kurai bērns ir dzimis pēc grūtniecības atvaļinājuma un par to aprēķinātā maternitātes pabalsta piešķiršanas brīža, atrodas atšķirīgos apstākļos, jo viņas tiesības uz maternitātes pabalstu un tā apmēru ir atkarīgas no bērna dzimšanas brīža. Tāpēc sievietei, kurai bērns ir dzimis pirms grūtniecības atvaļinājuma un par to aprēķinātā maternitātes pabalsta piešķiršanas brīža, likumdevējs ir paredzējis atšķirīgu maternitātes pabalsta izmaksas kārtību. Proti, viņai tiek saglabātas tiesības uz maternitātes pabalstu arī par grūtniecības atvaļinājumu, kuru viņa bērna priekšlaicīgās dzimšanas dēļ nevarēja izmantot.

Saskaņā ar likuma „Par maternitātes un slimības apdrošināšanu” 10. pantu maternitātes pabalstu piešķir 80 procentu apmērā no pabalsta saņēmēja vidējās apdrošināšanas iemaksu algas. Savukārt šā likuma 10.⁶ panta otrā daļa noteic, ka vecāku pabalstu piešķir 60 procentu apmērā no vidējās apdrošināšanas iemaksu algas, ja vecāks ir izvēlējis šo pabalstu saņemt bērna kopšanai līdz viena gada vecumam, un 43,75 procentu apmērā no vidējās apdrošināšanas iemaksu algas, ja vecāks ir izvēlējis šo pabalstu saņemt bērna kopšanai līdz pusotra gada vecumam.

Tāpat maternitātes pabalsts, ņemot vērā tā aprēķināšanas nosacījumus, parasti ir lielāks nekā vecāku pabalsts un bērna kopšanas pabalsts abi kopā. Turklāt sievietei ir tiesības izmantot to sociālā atbalsta veidu, kurš viņai un viņas ģimenei ir izdevīgāks. Proti, sievietei ir tiesības izvēlēties nesaņemt maternitātes pabalsta daļu par grūtniecības atvaļinājumu, bet tās vietā sākt saņemt vecāku pabalstu un bērna kopšanas pabalstu un tādējādi saņemt šos pabalstus tikpat ilgi, kā tos saņēma tie vecāki, kuri maternitātes pabalstu izmantojuši tikai 70 dienas pēc bērna dzimšanas.

Satversmes tiesa secina, ka likumdevējs, paredzot atšķirīgu regulējumu, kas ļauj sievietei, kurai bērns ir dzimis pirms grūtniecības atvaļinājuma un par to aprēķinātā maternitātes pabalsta piešķiršanas brīža, saņemt maternitātes pabalstu pilnā apmērā pēc bērna piedzimšanas, ir nodrošinājis šai sievietei tādu sociālo atbalstu, kas ir līdzvērtīgs sociālajam atbalstam, ko saņēmusi sieviete, kurai bērns dzimis pēc grūtniecības atvaļinājuma un par to aprēķinātā maternitātes pabalsta piešķiršanas brīža.

14.2.3. Satversmes tiesa, ņemot vērā vecāku pabalsta un bērna kopšanas pabalsta piešķiršanas nosacījumus, tālāk izvērtēs, vai sociāli apdrošināti vecāki, kuru bērns ir dzimis priekšlaikus, un sociāli apdrošināti vecāki, kuru bērns ir dzimis ārsta prognozētajā laikā, atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos.

Veseli bērni, kuriem nav hronisku slimību, kuru orgāni un to sistēmas funkcionē bez patoloģijas un kuru fiziskā attīstība ir atbilstoša viņu vecumam, Latvijā vidēji veido ne vairāk kā 60 procentus no visu jaundzimušo skaita, bet pārējie bērni saskaras ar kādām no iepriekš minētajām komplikācijām. Priekšlaikus dzimušie bērni Latvijā

veido aptuveni 5 procentus no visiem jaundzimušajiem (*sk. Ministru kabineta 2018. gada 6. jūnija rīkojumu Nr. 259 "Par mātes un bērna veselības uzlabošanas plānu 2018.–2020. gadam". Latvijas Vēstnesis, 113, 08.06.2018., 6. attēls. Jaundzimušo sadalījums veselības grupās, procentos 2008.–2016. gadā*).

Saeima norādījusi, ka ne visos gadījumos, kad bērns piedzimis priekšlaikus, viņam ir nepieciešama īpaša vai ilgāka vecāku nodrošināta aprūpe, tāpēc neesot iespējams bērna priekšlaicīgo dzimšanu izcelt kā vienīgo atšķirīgo pazīmi.

Savukārt Latvijas Neonatologu biedrība norādījusi, ka tikai neliela daļa priekšlaikus dzimušo bērnu cieš no vidēji smagiem vai smagiem veselības traucējumiem, kuri saistīti ar priekšlaicīgām dzemdībām un kuru dēļ viņiem nepieciešama īpaša aprūpe. Bērni, kuriem ir sevišķas vajadzības un nepieciešama īpaša aprūpe, var būt gan priekšlaikus, gan ārsta prognozētajā laikā dzimuši.

Satversmes tiesa secina, ka katra bērna gadījums ir individuāls. Tāpēc bērna dzimšanas brīdi un bērna veselības stāvokli nevar uzskatīt par tādām pazīmēm, kuras nošķirtu salīdzināmās grupas un kuru dēļ būtu pielāgojams bērna kopšanas pabalsta un vecāku pabalsta izmaksas termiņš. Paredzot diferencētu vecāku pabalsta un bērna kopšanas pabalsta izmaksas termiņu tikai tiem vecākiem, kuru bērns piedzimis priekšlaikus, tiktu nonivelētas to vecāku tiesības, kuru bērnam ir veselības vai attīstības traucējumi, kaut arī viņš dzimis ārsta prognozētajā laikā vai vēlāk.

Satversmes tiesa lietā Nr. 2006-07-01, vērtējot, vai nosacījumi, ar kādiem bērna kopšanas pabalsts tiek piešķirts līdz bērna viena gada vecumam, atbilst vienlīdzības principam, ir atzinusi, ka ģimenes ar bērnu līdz viena gada vecumam atrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos, proti, tām rodas papildu vajadzības – gan finansiālā aspektā, gan arī attiecībā uz personiskam kontaktam ar bērnu nepieciešamā laika izbrīvēšanu (*sk. Satversmes tiesas 2006. gada 2. novembra sprieduma lietā Nr. 2006-07-01 15. punktu*). Ņemot vērā to, ka izskatāmajā lietā apstrīdēts vecāku pabalsta un līdz pat bērna divu gadu vecumam izmaksājamā bērna kopšanas pabalsta izmaksas ilgums, un to, ka šajā periodā visiem vecākiem rodas papildu vajadzības – gan finansiālajā aspektā, gan arī attiecībā uz personiskam kontaktam ar bērnu nepieciešamā laika

izbrīvēšanu, atzīstams, ka vienādos un salīdzināmos apstākļos atrodas visi vecāki, kuriem ir bērns līdz divu gadu vecumam.

Tādējādi sociāli apdrošināti vecāki, kuru bērns ir dzimis ārsta prognozētajā laikā, un sociāli apdrošināti vecāki, kuru bērns ir dzimis priekšlaikus, atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos.

14.2.4. Satversmes tiesai jānoskaidro, vai apstrīdētās normas paredz vienādu vai atšķirīgu attieksmi pret šīm salīdzināmajām personu grupām.

Pēc Pieteikuma iesniedzējas ieskata, apstrīdētās normas radījušas atšķirīgu attieksmi pret sociāli apdrošinātajiem vecākiem, kuru bērns ir dzimis priekšlaikus, un tiem sociāli apdrošinātajiem vecākiem, kuru bērns ir dzimis ārsta prognozētajā laikā, jo pirmā grupa saņemot vecāku pabalstu un bērna kopšanas pabalstu īsāku laiku nekā otra. Proti, visi vecāki saņemot minētos pabalstus līdz bērna pusotra gada un divu gadu vecumam. Taču, pēc Pieteikuma iesniedzējas ieskata, sociāli apdrošinātie vecāki, kuru bērns piedzimis priekšlaikus, un sociāli apdrošinātie vecāki, kuru bērns dzimis ārsta prognozētajā laikā, atrodoties būtiski atšķirīgās situācijās, bet attieksme pret viņiem esot vienāda. Proti, priekšlaikus dzimušam bērnam esot nepieciešams ilgāks kopšanas periods līdz bioloģiskā divu gadu vecuma sasniegšanai, taču tiesiskais regulējums paredzot vienādus vecāku pabalsta un bērna kopšanas pabalsta izmaksas kritērijus, t. i., pabalstus maksājot tik ilgi, līdz bērns sasniedz hronoloģisko divu gadu vecumu.

Savukārt Saeima norādījusi, ka apstrīdētās normas paredz vienādu attieksmi pret sociāli apdrošinātiem vecākiem, kuru bērns ir dzimis priekšlaikus, un sociāli apdrošinātiem vecākiem, kuru bērns ir dzimis ārsta prognozētajā laikā.

Viens no likumdevēja izraudzītajiem sociālās drošības sistēmas elementiem ir valsts mērķēts atbalsts ģimenei bērna pirmajos dzīves gados. Likumdevējs ir paredzējis visām sievietēm neatkarīgi no bērna dzimšanas brīža tiesības saņemt grūtniecības un dzemdību atvaļinājumu, kā arī maternitātes pabalstu pilnā apmērā. Tāpat likumdevējs noteicis, ka visiem vecākiem neatkarīgi no bērna dzimšanas brīža ir tiesības uz valsts atbalstu vecāku pabalsta veidā līdz bērna pusotra gada vecumam un bērna kopšanas

pabalstu līdz bērna divu gadu vecumam. Tādējādi attieksme pret sociāli apdrošinātiem vecākiem, kuriem bērns piedzimis ārsta prognozētajā laikā, un sociāli apdrošinātiem vecākiem, kuru bērns piedzimis priekšlaikus, ir vienāda. Lai gan Pieteikuma iesniedzējai vecāku pabalsts un bērna kopšanas pabalsts tika izmaksāts īsāku laiku nekā tiem vecākiem, kuru bērns dzimis ārsta prognozētajā laikā, tomēr arī viņa visu laiku, kamēr nesaņēma darba algu, saņēma konkrētu sociālās apdrošināšanas pakalpojumu un valsts sociālo pabalstu. Savukārt pēc tam, kad Pieteikuma iesniedzējas bērns kļuva pusotru gadu vecs, valsts turpināja viņai sniegt atbalstu līdz bērna divu gadu vecumam, tāpat kā citiem vecākiem ar bērnu līdz divu gadu vecumam.

Sociālo tiesību jomā ne vienmēr ir iespējams izvairīties no tā, ka personas reālā situācija katrā konkrētajā gadījumā varētu atšķirties no prezumētās situācijas. Likumdevējs, izmantojot savu rīcības brīvību, ir tiesīgs vadīties no saprātīgiem, iepriekšējā pieredzē balstītiem priekšstatiem par sociālo realitāti (*sk. Satversmes tiesas 2018. gada 15. februāra sprieduma lietā Nr. 2017-09-01 14.1. punktu*). Satversmes tiesa secina, ka apstrīdētajās normās ietvertais regulējums attiecībā uz vecāku pabalsta un bērna kopšanas pabalsta izmaksas ilgumu ir saskanīgs ar lietpratēju atziņām. Proti, Latvijas Neonatologu biedrība norādījusi, ka lielākā daļa priekšlaikus dzimušo bērnu savā attīstībā panāk vienaudžus koriģētajā pusotra gada līdz divu gadu vecumā svarīgākajos psihomotorās attīstības punktos. Arī zinātniskajā literatūrā ir akceptēts uzskats, ka, lai gan katra bērna gadījums ir skatāms individuāli, priekšlaikus dzimuši bērni savā attīstībā lielā mērā panāk vienaudžus līdz brīdim, kad sasniedz divu gadu vecumu (*sk., piemēram: Samantha L. Wibon, MS, Mary Michaeleen Craddock, PhD, Review: Accounting for Prematurity in Developmental Assessment and the Use of Age-Adjusted Scores, Journal of Pediatric Psychology, Volume 29, Issue 8, December 2004, p. 641–649. Pieejams: academic.oup.com*).

Tādējādi likumdevējs, ar apstrīdētajām normām nosakot vienādu attieksmi pret sociāli apdrošinātiem vecākiem, kuru bērns ir dzimis ārsta prognozētajā laikā, un sociāli apdrošinātiem vecākiem, kuru bērns ir dzimis priekšlaikus, nav pārkāpis vienlīdzības principu.

Līdz ar to apstrīdētās normas atbilst Satversmes 91. panta pirmajā teikumā ietvertajam vienlīdzības principam.

15. Ņemot vērā iepriekš minēto, Satversmes tiesa secina, ka valsts ar apstrīdētajām normām ir izpildījusi tai no Satversmes 110. panta izrietošo pozitīvo pienākumu nodrošināt ģimenes sociālās drošības sistēmu, kā arī ievērojusi bērna vislabāko interešu prioritātes principu un Satversmes 91. panta pirmajā teikumā ietverto vienlīdzības principu.

Līdz ar to apstrīdētās normas atbilst Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 110. pantam.

Nolēmumu daļa

Pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 30.–32. pantu, Satversmes tiesa

nosprieda:

atzīt likuma „Par maternitātes un slimības apdrošināšanu” 10.⁴ panta ceturtās daļas 2. punktu un Valsts sociālo pabalstu likuma 7. panta 1.¹ daļu par atbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 110. pantam.

Spriedums ir galīgs un nepārsūdzams.

Spriedums stājas spēkā tā publicēšanas dienā.

Tiesas sēdes priekšsēdētāja

Sanita Osipova